

RAUNO SAIRINEN, MINNA SANTAJOJA, PASI HEIKKURINEN,
EEVA BERGLUND & LASSE PELTONEN

Johdanto yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraaville vuosikymmenille

Ekologia, ilmasto, vesistöt, maaperä ja energia ovat tänä päivänä vahvasti yhteiskunnallisiksi miellettyjä ilmiöitä ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteita. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tarkastelee, millä tavoin ympäristöongelmista tulee yhteiskunnallisia ongelmia ja millä tavoin niitä voitaisiin yhteiskunnassa ratkoa. Yhteiskuntatieteellisellä tutkimuksella on kestävyysmurroksen luomisessa ja sen kriittisessä ymmärtämisessä vahva oma roolinsa. Näin ei ole ollut vielä kovin kauan. Suomessa Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura YHYS perustettiin 30 vuotta sitten vuonna 1994. Samoihin aikoihin syntyi maahamme ensimmäinen ympäristöpolitiikan professuuri ja ala alkoi saada muutoinkin vähitellen institutionaalista asemaa yliopistoissa. Vuosikymmenten myötä monitieteellinen tutkimusala on vakinaistunut, moninaistunut ja kehittänyt oman selkeän statuksensa. Tämän kirjan tarkoituksena on juhlistaa YHYS-seuran merkkivuotta sekä samalla arvioida yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitysvaiheita ja pohtia tulevaisuuden haasteita.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen juuret ulottuvat Suomessa YHYS-seuran perustamisesta paljon kauemmaksi, laskutavasta riippuen useita vuosikymmeniä. Niinpä tässäkin kirjassa lähdetään liikkeelle kauempaa. Alan kehityspolut kussakin

yliopistossa ovat omanlaisensa ja ne saavat kirjassa ansaitut kuvauksensa. Uuden tutkimusalan varsin haastavassa raivaamisessa pioneerien rooli oli tärkeä. Henkilökohtaiset kuvaukset luovat mielenkiintoisen kurkistuksen tiedepolitiikan moninaisiin historiallisiin kuvioihin. Kohti tätä päivää meidät tuovat kirjoitukset, joissa alan kannalta keskeisten yliopistojen tutkijat arvioivat viimeaikaista kehitystä ja alan tutkimuksen ja oppialojen institutionalisoitumista.

YHYS on tarkoittanut aina laajaa yhteistä tekemistä ja sitä on myös tämä kirja. Tieteen sisällä toimiessa onkin hyvä muistaa, että vahva tiede on paitsi kovaa kilpailua, niin ennen kaikkea yhteistyötä. Tämä kirja kertoo paitsi yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta, myös tiede- ja tutkimuspolitiikasta ja sen kehityksestä yliopistoissamme. Kertomus YHYS-alan kehityksestä on osin raastavaa luettavaa. Kuinka vaikeaa uusien tutkimusalojen – vaikka miten tärkeitä olisivat – onkaan päästä esille, saada hyväksyntää ja vakinaistaa asemansa. Kirjan kertomuksista on toivottavasti oppia yleisemmin tiedepolitiikan tekijöille. Voisiko uuden relevantin tutkimusalan kehityspolun tehdä helpommaksi?

Samalla kun katsotaan omaa alaa on hyvä pitää silmällä yhteistyötä kanssamme tekeviä tieteenaloja. Ympäristötutkimus on tänä päivänä hyvin monialainen kokonaisuus, jossa yhteiskuntatieteet

ovat tietenkin vain yksi osa. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tekee nykyisin laajasti yhteistyötä mm. luonnontieteiden, teknisten tieteiden, terveystieteiden ja kasvatustieteiden kanssa. Keskinäinen vuorovaikutus ja oppiminen on jatkuvaa. Toivomme, että tämä kirja antaa omalta osaltaan muille tieteenaloille käsitystä siitä, miten yhteiskuntatieteet ovat kehittäneet ympäristösuhdettaan ja mihin suuntaan se kehittyy nykyisin.

YMPÄRISTÖKYSYMYKSEN YHTEISKUNNALLISTUMINEN ENNEN YHTEISKUNTATIETEITÄ

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtana on sen ymmärtäminen, miten nykyään yhteiskunnaksi, ympäristöksi ja luonnoksi mielletyt kokonaisuudet kytkeytyvät toisiinsa. Se mitä nykyään kutsumme ympäristökysymykseksi, yksikössä tai monikossa, on hitaiden historiallisten prosessien tulosta, ja tulkinnat muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti.

Luonnon- ja eläinsuojelun perinteet ulottuvat Suomessa aina 1800-luvulle asti. Luonnonsuojelulaki saatiin vuonna 1923. Jako koskemattoman luonnon ja sen suojelun sekä kulttuurin eli modernisoituvan ja kaupungistuvan ihmisen välillä säilyi kuitenkin pitkään vahvana. Luonnonsuojeluaate alkoi yhteiskunnallistua oikeastaan vasta 1950-luvulla, jolloin alettiin puhua sosiaalisesta ja taloudellisesta luonnonsuojelusta. Suomessa, samoin kuin monissa länsimaissa, koettiin 1960-luvun puolivälin jälkeen laaja ympäristöherätys. Nuoret aktivistit nostivat esiin ympäristön saastumista ja myrkyttämistä. Samalla luotiin ympäristönsuojelun käsite. 1960-luvun lopun ekologinen keskustelu nosti esiin tarpeen ympäristökysymysten yhteiskunnalliseen pohdintaan ja julkinen keskustelu käynnistyi. Mutta yhteiskuntatieteilijät eivät tähän haasteeseen vielä jostain syystä heränneet.

Ympäristökysymyksiä yhteiskunnallistivat lukuisat pamflettikirjoitukset, joita Rauno Sairinen esittelee omassa tekstissään. Nouseva nuorten ympäristöasiantuntijoiden, -suunnittelijoiden ja -aktivistien joukko julkaisi vuosina 1968–1972 ympäristöpamfletteja ja myöhemmin tieteellisempiä kirjasia. Yksi keskustelun käynnistäjistä oli kalastaja, ympäristöajattelija Pentti Linkola. Linkola ja muut aktiivit pohtivat paljon yhteiskuntaa ja sen toimintamalleja ympäristökriisin syinä, mutta he eivät asettaneet toivoaan yhteiskuntatieteisiin, vaan

Tämä kirja kertoo paitsi yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta, myös tiede- ja tutkimuspolitiikasta ja sen kehityksestä yliopistoissamme.

pitivät niitä pikemminkin ongelmana. Viesti oli, että ekologia ja luonnontiede oli saatava yhteiskuntapolitiikkaan.

Yhteiskunnallisen keskustelun myötä ympäristökysymys nousi myös puoluepolitiikkaan. Kuten Sairinen kirjoittaa, ensimmäinen poliittisen puolueen ympäristöohjelma oli RKP:n nuorisjärjestön Svensk Ungdomin vuonna 1970 julkaisema *Vår rätt att leva – miljödebatt*. Vaikka kamppailuja käytiin lähinnä paikallisesti, ympäristöliik ehdintä oli lähtökohtaisesti kansainvälistä, vähintäänkin ”poikki-paikallista”. Nuoret aktivistit lukivat kansainvälistä ympäristökirjallisuutta ja vaikutusvaltaisia pamfletteja suomennettiin tuoreeltaan. Vuoden 1972 tärkeä tapahtuma oli UK:n Tukholmassa järjestämä Ihminen ja ympäristö -konferenssi, johon liittyi julkaisu *Luonnonvarat ja ympäristö*. Tulevaisuuden tutkimuksen pioneerijärjestön Rooman klubin *Kasvun rajat* -raportti suomennettiin vuonna 1974. Keskustelua talouskasvun rajoista käytiin Suomessa useamman vuoden ajan niin tieteenekijöiden kuin poliitikkojen toimesta. Tässä keskustelussa näkyvimpiä hahmoja oli Rooman klubin jäsen, professori Pentti Malaska.

Ympäristöaktivismissa oli selkeä katkos 1970-luvun puolivälissä, mihin lienee vaikuttanut yhteiskunnan voimakas puoluepolitisoituminen. 1970-luvun alussa opiskelija- ja vasemmistoliik ehdintä siirtyi vahvasti vasemmalle ja ympäristökysymys, kuten muitakin teemoja, jäi poliittisen pelin ja ideologisen taistelun jalkoihin. Samoina vuosina Suomessa alettiin rakentaa ympäristönsuojelun hallinto- ja suunnittelujärjestelmiä, mikä tältä osin yhteiskunnallisti ja samalla rajasi ympäristökysymyksen omaksi yhteiskuntapoliittiseksi sektorikseen. Ympäristöministeriön perustamista saatiin kuitenkin odottaa poliittisten erimielisyyksien johdosta vuoteen 1983.

1970-luvun lopulla nuorten uusi sukupolvi aktiivitui vaihtoehto- ja ruohonjuuriliikkeiksi Koijärvi-liikkeen näyttäessä suuntaa. Kyllästyminen puolueisiin ja hallintoon oli suurta ja toisaalta ympäristöhuoli vain kasvanut entisestään. Alkava vihreä liikehdintä esitti ympäristöongelmat yhteiskunnallista kehitystä läpileikkaavina kysymyksinä korostaen myös kansalaisten omiin elämäntapoihin liittyvää vastuuta. Samalla energiakysymykset nostettiin ensimmäisen kerran ekologisen politiikan keskiöön.

1960-luvun lopulta aina 1980-luvun alkuun asti yhteiskunnallista kehitystä haastava ympäristökriisipuhe ja ekologisen politiikan näkökulma rakentuivat ennen kaikkea nuorten aktivistien, ympäristötieteilijöiden ja ympäristöammattilaisten kautta. Yhteiskuntatieteet olivat ympäristöherätyksen osalta pääosin myöhässä ja ymmärtämättömiä asian jo silloinkin suureksi kasvaneesta yhteiskunnallisesta merkityksestä.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN KÄYNNISTÄMISVUODET

Yhteiskunnallisen keskustelun aktivoimana Suomen tiedeinstituutiot olivat alkaneet pohtia ympäristöongelmien tutkimushaasteita jo 1960-luvun lopulla. Valtion tieteellisten toimikuntien laaja selvitys *Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen* (1970) oli lähtölaukaus ympäristötutkimuksen suunnitelmalliselle kehittämiselle. Sama julkaisu sisälsi maininnan ympäristösosiologiasta, jonka kehittämiselle ei kuitenkaan nähty käytännön tarvetta.

Aivan kaikki yhteiskuntatieteilijät eivät olleet sokeita ympäristöongelmien edessä. Muutamissa yliopistoissa kehittyi 1970-luvun alussa avauksia yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Tampereen yliopistossa oli perustettu jo vuonna 1968 *human ecology* -suuntauksen innoittamana talous- ja sosiaaliekologian laitos. Se ei lopulta ulottunut ympäristökysymysten tutkimukseksi ja muuttui myöhemmin aluetieteeksi. Toinenkin avaus alan institutionalisoitumiseksi tapahtui Tampereella, kun sosiaalipolitiikan laitoksen tutkija Briitta Koskiahon aloitteesta perustettiin syksyllä 1971 ympäristöpolitiikan oppiaine. Koskiahon vuonna 1972 julkaisema oppikirja *Ympäristöpolitiikka* (osa I) perusteli uuden oppiaineen tarvetta ja muotoili sen sisältöä erityisesti uutena yhteiskuntapolitiikan sektorina. Samoihin aikoihin Helsingin yliopis-

Yhteiskuntatieteet olivat ympäristöherätyksen osalta pääosin myöhässä ja ymmärtämättömiä.

tossa syntyi Jussi Raumolinin ympärille sosiaalipolitiikan laitoksella pieni ekologiasta kiinnostuneiden opiskelijoiden ryhmä. Se ei kuitenkaan johtanut oppialan kehitykseen.

Turussa ja Joensuussa oltiin myös liikkeellä 1970-luvulla. Turussa aloitettiin 1970-luvun lopulla ympäristönsuojelun monitieteinen arvosanaopetus, jossa oli mukana sosiologian opetusta ja opiskelijoita. Timo Järvikoski käynnisti sosiologian laitoksella ympäristö- ja luonnonvarasosiologista tutkimusta. Lisäksi Pentti Malaskan johdolla Turussa kehittyi tulevaisuuden tutkimusta, mikä johti vuonna 1992 Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen perustamiseen. Keskus on ollut sittemmin myös vahva yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paikka. Joensuussa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teemoja kehittivät 1970-luvulla omilla aloillaan kansantaloustieteen professori Kyösti Pulliainen ja kasvatustieteen professori Leena Aho.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen selkeämpi käynnistys ajoittuu 1980-luvulle, jolloin monissa yliopistoissa nuoret tutkijat, opiskelijat ja myös ympäristöaktivistit rakensivat uutta tutkimusala vapaamuotoisissa seminaareissa ja pienimuotoisissa tutkimushankkeissa. Mukana oli monien alojen yhteiskuntatieteilijöitä, mutta yliopistosta riippuen myös maantieteiden, biotieteiden ja ympäristönsuojelun edustajia. 1980-luvun puolivälistä lähtien ympäristöpolitiikka pystyi opiskelemaan Helsingin yliopistossa sosiaalipolitiikan syventymisalana assistentti Ilmo Massan kehittämässä opintokokonaisuudessa.

1990-luvun alussa ympäristöpolitiikka sai lisäresursseja myös Tampereella. Aluetieteen laitokselle perustettiin ensin ympäristöpolitiikan yliassistenttuuri (vastaa nykyistä lehtorin tehtävää), jonka hoitajaksi valittiin Jussi Raumolin. Vuonna 1992 samalle laitokselle perustettiin ympäristöpolitiikan professuuri, jota hoitamaan valittiin Raumolin. Samalla yliassistentin sijaiseksi tuli Jyrki Luukkanen. Ensimmäiset pääaineopiskelijat ympäristöpolitiik-

kaan valittiin vuonna 1994. Tässä kirjassa Jarmo Vehmas kuvaa ympäristöpolitiikan suosion räjähdysmäistä kasvua sivuaineena. Tampereen ympäristöpolitiikan professuuri vakinaistettiin syksyllä 1994 ja paikka tuli avoimeen hakuun. Haussa ensimmäiselle sijalle asetettiin Yrjö Haila, toiselle Briitta Koskiaho, ja kolmannelle Jussi Raumolin. Professoriin valittu Haila hoiti virkaa vuoteen 2014 asti. Syksystä 1999 alkaen Tampereen ympäristöpolitiikan opetuksen resurssit vakiintuivat, kun myös yliassistentin virka vakinaistettiin.

Uusi tutkimusala luo ja tarvitsee aina myös tapahtumia ja julkaisuja, joissa oma tutkimuskenttä alkaa muotoutua.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus sai siis ensimmäisen professorinsa vuonna 1992 Tampereella. Muissa yliopistoissa alan oppitulojen perustamista saatii vielä odottaa. Muutoskitkaa oli paljon. Ilmo Massan (Helsinki), Pekka Jokisen (Turku), Yrjön Hailan (Tampere), Timo Järvikosken (Turku ja Oulu) ja Pertti Rannikon (Joensuu) kirjoitukset tässä kirjassa kuvaavat elävästi, miten ala lähti liikkeelle yksittäisten henkilöiden ponnisteluista ja kuinka vaikeaa pusertamista kehitys on paikoin ollut epäluulojen ja epäonnistumisten keskellä. Samalla teksteistä piirtyy kuva innokkaiden ja motivoituneiden opiskelijoiden ja nuorten tutkijoiden yhteisöistä, joissa solidaarisuus ja ryhmähenkki kannattelivat byrokratian rattaissa kamppailtaessa.

Suomessa ministeriöiden ja valtion tutkimuslaitosten merkitys on ollut suuri uusien yhteiskunnallisesti olennaisten tutkimusalojen kehityksessä. Valtionhallinnon rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen varhaisessa kehittämisessä oli kuitenkin enimmäkseen nihkeä. Kuten Ilmo Massa muistelmassaan kuvaa, tuoreen ympäristöministeriön suunnalla yhteiskuntatieteilijöihin ja monitieteellisyyteen suhtauduttiin enimmäkseen suurella epäilyksellä ja jopa suoralla vastustuksella. Ympäristöhallinnolle ympäristötutkimus oli vielä pitkään luonnontieteellistä. Tämä näkyi myös Suomen ympäristökeskuksen rekrytoinneissa. Muutos

nykypäivään on suuri, kun yhteiskuntatieteilijät ovat nykyisin vahva osa SYKEN toimintaa.

Mielenkiintoisen poikkeuksen tutkimusalan varhaiseen valtiolliseen tukemiseen teki energia-ala. Kauppa- ja teollisuusministeriön energiaosasto käynnisti vuonna 1986 laajan yhteiskuntatieteellisen energiatutkimuksen ohjelman, joka kesti lopulta lähes kymmenen vuotta. Taustalla vaikutti Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden kärjistämä energia- ja ydinvoimapolitiittinen keskustelu. Ohjelma rahoitti lukuisia politologeja, historioitsijoita, sosiaalipsykologeja sekä tulevaisuuden ja ympäristöpolitiikan tutkijoita. Ohjelmassa syntyi myös laajempi selvitys tutkimustarpeista nimellä *Yhteiskuntatieteet ja tulevaisuudentutkimus energiatutkimuksessa* (Nurmela ym. 1989), mikä kiinnittyi sisällöltään vahvasti myös yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Myöhemmin energiaosasto rahoitti vuosien ajan yhteiskuntatieteellistä ydinjätetutkimusta (ks. alan kehityksestä Jyväskylän yliopistossa Litmanen ym. tässä teoksessa).

Uusi tutkimusala luo ja tarvitsee aina myös tapahtumia ja julkaisuja, joissa oma tutkimuskenttä alkaa muotoutua. Ilmo Massa, Rauno Sairinen ja Jari Paldanius järjestivät vuonna 1990 Helsingin yliopistossa paljon yleisöä ja huomiota saaneen seminaarin yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta. Seminaarin tuotosten jatkokehittelynä ilmestyi vuonna 1991 Massan ja Sairisen toimittama teos *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Kirjasta tuli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen avainteos, joka oli lähtökohtana monille muille teoksille ja artikkeleille, sekä perusteos alan opiskelijoille. Kirjan esipuheessa Massa ja Sairinen totesivat, että yhteiskuntatieteiden reaktio ympäristöongelmiin on ollut hämmästyttävän passiivinen. He näkivät ekologisen näkökulman etenemisen jarruksi yhteiskunnassa yhteiskuntatieteiden poissaolon ympäristöongelmien käsittelystä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yliopistollinen institutionaalinen pohja on ollut alun perin Tampereen, Helsingin ja Joensuun (myöhemmin Itä-Suomen) yliopistojen ympäristöpolitiikan opetuksessa ja tutkimuksessa, sekä Turun ja Jyväskylän yliopistojen ympäristösosiologiasa. Näissä yliopistoissa tapahtunutta alan kehitystä 1990-luvulla ja edelleen 2000-luvulla kuvataan tämän kirjan artikkeleissa ansiokkaasti.

1990-luvulla yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ala kehittyi yliopistoissamme jokseenkin yhtä jalkaa. Opetusta alkoi syntyä vahvemmin 1990-luvun lopulla. Alalle nimettyjen professuurien perustamista saatiin kuitenkin Tampereen jälkeen odottaa 2000-luvulle asti. Joensuun yliopistoon perustettiin ympäristöpolitiikan professuuri vuonna 2000, ja sitä hoitamaan valittiin Pertti Rannikko. Helsingissä Ilmo Massa hoiti ympäristöpolitiikan pooliprofessuuria 2001–2006, jonka jälkeen professuuri vakinaistettiin ja siihen valittiin Janne Hukkinen. 1990-luvun lopulta lähtien alalla toimi toki monia professoreja, joiden tutkimusteemoissa ympäristökysymykset olivat vahvasti mukana, kuten esimerkiksi Marja Järvelä (Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikka), Esa Konttinen (Jyväskylän yliopisto, sosiologia) ja Erland Eklund (Åbo Akademi, maaseudun tutkimus).

YHTEISKUNNALLISTA VAI YHTEISKUNTATIEEELLISTÄ YMPÄRISTÖTUTKIMUSTA?

1990-luvulle tultaessa ympäristöasioista kiinnostuneita yhteiskuntatieteilijöitä oli jo merkittävä määrä - ja nimenomaan nuoria. Kiinnostuneissa ei ollut juurikaan vanhempia tieteentekijöitä, saati professoreja. Uudelle tieteelliselle seuralle oli samalla vahva sosiaalinen tilaus. Yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoiden valtakunnallinen verkottuminen käynnistyi Suomessa toden teolla vuonna 1994, jolloin perustettiin sekä YHYS että edelleen toiminnassa oleva yt-ymp -sähköpostilista. Kuten Jarmo Vehmas kirjoittaa, Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan oppiaine ja seuran perustaminen liittyvät läheisesti toisiinsa. Yhtäältä ympäristöpolitiikan professuuri tarjosi institutionaalisen lähtökohdan seuran perustamiselle, ja toisaalta seuran perustamisen ajateltiin tukevan ympäristöpolitiikan kehitystyötä. Seuran perustamista valmistelleeseen trioön kuuluivat Juhani Tirkkonen, Jukka Tuomela ja Jarmo Vehmas.

YHYS ry perustettiin vuonna 1994 kokoamaan tutkijoita ja voimia kehkeytyvässä olevalla tutkimusalalla, joka oli tunnistettavissa, mutta monin tavoin hajallaan. Yhtäältä sillä ei ollut yksiselitteistä tieteenalaperustaa; mukana oli sosiologeja, filosofeja, kansainvälisten suhteiden, politiikan, sosiaalipolitiikan ja maantieteen tutkijoita, sekä historioitsijoita että tulevaisuudentutkijoita. Toisaalta myös alan tutkijat olivat maantieteellisesti

hajallaan ympäri Suomea, ja yksittäiset ympäristökysymyksistä kiinnostuneet yhteiskunta- ja ihmistieteilijät toimivat usein omien tieteenalojensa ja yliopistolaitostensa marginaaleissa. Kokoavalle monitieteelliselle yhteistyölle ja tutkijoiden verkottumiselle koettiin tarvetta. Yhtenä motiivina oli alusta alkaen tietynlainen nurkanvaltaus. Ala taisteli omasta paikastaan ja tilastaan Suomen akatemian toimikunnissa ja määritellyissä tiedekentissä. Tämä oli erityisen tärkeää tutkimusrahoituksen saamiseksi.

Yhteiskuntatieteilijät korostivat, että alan määrittelyssä pitäisi nojata yhteiskuntatieteiden teoria-, käsite- ja metodologiaperinteisiin, ja että ala ei ole teemapohjainen tutkimuskenttä. Yhteiskuntatiede-ilmaisulla rakennettiin ja perusteltiin alan tieteellisyyttä, joka ei aluksi ollut itsestään selvää. Oli tarpeen vakuuttaa, että vaikka ympäristöhuoli oli noussut luonnontieteiden piiristä, luonnontieteillä ei ollut yksinoikeutta ympäristökysymysten tutkimiseen. Kun seuran perustavassa kokouksessa käytiin keskustelua siitä, pitäisikö uuden seuran nimeksi sittenkin antaa Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen seura, oli seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valitun Raumolinin kanta selvä: seuran piti nimenomaan olla yhteiskuntatieteellinen – eiväthän itseään kunnioittavat luonnontieteilijätäkään voisi kuvitella perustavansa ”luonnollisen ympäristötutkimuksen seuraa”.

Oli tarpeen vakuuttaa, että vaikka ympäristöhuoli oli noussut luonnontieteiden piiristä, luonnontieteillä ei ollut yksinoikeutta ympäristökysymysten tutkimiseen.

Kysymys on kuitenkin yhä ilmassa: puhummeko yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta vai yhteiskunnallisesta ympäristötutkimuksesta. Asia ei ole yksin tekninen, vaan suuntaa syvälle kysymykseen siitä, mitä on yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus. Nimiasiaa ei ole syytä käsitellä historiattomasti. Esimerkiksi ympäristöpolitiikan emeritusprofessori Yrjö Haila käyttää säännönmukaisesti muotoa yhteiskunnallinen ympäristötutkimus muun maussa tässä kirjassa julkaistuissa

teksteissään. Valinta selittyy osin Hailan taustalla luonnontieteissä, minkä vuoksi hänen on kenties ollut hankalaa asemoitua tiukemmin rajaten yhteiskuntatieteiden tutkimusperinteeseen. Samalla Hailan myötä rakentuneessa ”tamperelaisen koulukunnan” ympäristöpolitiikan tutkimuksessa yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on ymmärretty juuri teema- ja ongelmaperustaisena monitieteisenä tutkimuskenttänä.

Alamme avautuikin yhteiskuntatieteitä laajemmalle. Se ei kiinnity vakiintuneiden yhteiskuntatieteiden instituutioihin ja mahdollistaa tutkimuksen monenlaisista lähtökohdista. Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on siten kenties lähempänä viime vuosikymmeninä kasvanutta monitieteistä kestävyystutkimusta kuin tiukemmin rajautuva yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus. Tätä aihetta kirjassa käsittelee Jarkko Leväsen kirjoitus kestävyystieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suhteesta. Seuran vuosikokouksissa on ajoittain nostettu esiin kysymys seuran nimen muuttamisesta laajentunutta tutkimuskenttää vastaavaksi, esimerkiksi Kulttuurisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraksi tai Kestävyystutkimuksen seuraksi. Myös kysymys humanistisen tutkimuksen mukaan ottamisesta on pohdituttanut osaa seuran jäsenistä. Näihin muutoksiin ei kuitenkaan lopulta ole nähty suurempaa tarvetta, sillä seuran on todettu nimestään huolimatta edustavan laajaa, moni- ja poikkitieteellistä ympäristötutkimuksen kenttää ja toivottavan nykyisinkin tervetulleeksi erilaisista taustoista tulevat tutkijat. Kansainvälisestikin seuran nimi määrittelee kenttää edelleen ajankohtaisesti, jos ajatellaan vaikkapa Stanfordin tuoretta, lähes samannimistä laitosta (*Environmental Social Sciences*).

YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURA

YHYS-seuran perustava kokous pidettiin Tampereen Ylioppilastalolla helmikuussa 1994. Kutsu kokoukseen lähetettiin yt-ymp -sähköpostilistan kautta, ja listasta tuli seuran sääntömääräinen viestintäkanava. Seuran toiminta käynnistyi

sääntömääräisten kokousten ohella järjestämällä tieteidenvälistä ympäristötutkimusta koskeva seminaari Tampereella sekä julkaisemalla YHYS-tiedotuslehteä. Raumolinin jälkeen seuran puheenjohtajaksi valittiin Matti Kampainen ja varapuheenjohtajaksi Markku Wilenius. Heidän puheenjohtajakaudellaan mm. laadittiin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ensimmäinen bibliografia vuosien 1990–1996 julkaisuista. Tytti Viinikaisen toimittama katsaus syntyi Suomen ympäristökeskuksen ja seuran yhteistyönä, alan tutkijoille tehtyjen kyselyjen perusteella. Katsauksessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitystä tarkasteltiin tieteenalaperustaisesti, esimerkiksi ympäristöfilosofia, -politiikka, -historia, -talous ja -oikeus. Vastaavan koonnin tekeminen tänä päivänä lienee jokseenkin mahdotonta tutkimusalan laajennuttua merkittävästi; jo tuolloin suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografialle tuli mittaa yli 60 sivua.

Seuran tarkoituksena on edistää alan tutkimusta ja koulutusta, toimia tutkijoiden ja opiskelijoiden valtakunnallisena yhteistyöelimenä sekä ajaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen etuja. Vuonna 1998 seuran pitkäaikaisimmaksi puheenjohtajaksi valittiin Yrjö Haila, ja hänen aikanaan seura sai keskeisimmät vakiintuneet toimintamuotonsa. Tärkeimmät niistä ovat vuosittainen tieteellinen konferenssi, jota alettiin kutsua syyskollokvioksi, sekä sidosryhmien, aluksi lähinnä ympäristöhallinnon, kanssa vuosittain järjestetty nk. kevätneuvokki, jonka kantava voima oli ympäristöneuvos Sauli Rouhinen. Kevätneuvokkien pohjalta sai alkunsa yhdessä vuonna 2010 perustetun Ympäristötiedon foorumin kanssa vaihtelevin teemoin¹ järjestettävä Poliittikkadialogi (ks. Höijer ym. tässä teoksessa).

YHYSin kansainvälinen tutkimuskonferenssi järjestettiin ensimmäisen kerran Tampereella heti seuran perustamista seuranneena vuonna. Siitä lähtien kollokvio on järjestetty yhdessä eri yliopistojen ja tutkimusryhmien kanssa ja näin keskusteluihin saadaan vuosittain uutta sävyä ja eri tieteenaloilta kumpuavia näkökulmia. Päävastuu organisoin-

1 Poliittikkadialogien teemat: Kestävä kulutus ja elämäntavat (2016); Yllättävät yritys vastuut (2017); Julkinen ja tekevä tiede (2018); Suomen globaali jalanjälki (2019); Ruuan- ja energiantuotannon kestävyys (2020); Konfliktit kestävyyspolkujen kompastuskivinä (2021); Vapaaehtoinen päästökompensaatio (2022); Sielut ja nielut – Suomen metsät ilmastohätätilan aikana (2023); Eläköön kaupunkimaaperä! (2024)

nista on tähän asti ollut ympäristöpolitiikan ja ympäristösosiologian oppialoilla, mutta kentän laajentuessa eri yliopistoihin laajenee myös kollokvion järjestäjäjoukko. Tieteellisten seurain valtuuskunnan tuki on mahdollistanut kansainvälisten kutsuvieraspuhujien tuomisen Suomeen, ja pienestä koostaan ja nuoresta iästään huolimatta seura on saanut luotua varsin kiinnostavia siltoja Suomen ja muun maailman välille. Esimerkkinä voidaan mainita Leedsin yliopiston Jouni Paavola, jonka professuurin ala on juurikin Environmental Social Science. Alustusten lisäksi kollokvio kutsuu koolle laajan kirjon temaattisia työryhmiä, joissa niin väitöskirjatutkijoilla kuin alan konkareilla on mahdollisuus esitellä työtään ja ajatuksiaan. (Ks. menneiden kollokvioiden paikat, teemat ja kutsutut puhujat oheisesta taulukosta). Syyskollokviosta on muodostunut myös tärkeä väline seuran opiskelijatyölle. Kollokvion yhteydessä on tullut tavaksi järjestää verkostoitumistilaisuuksia eri yliopistoista tuleville väitöskirjatutkijoille. Vuodesta 2014 lähtien seura on myöntänyt kollokvion yhteydessä Yrjö Haila -gradupalkinnon ansiokkaalle alan opinäytetyölle. Emeritusprofessori Haila pohtii tähän teokseen laatimassaan kirjoituksessa, minkälainen näkemys yhteiskunnallisesta ympäristötutkimuksesta on ohjannut hänen palkintokirjavalintojaan.

Toinen tärkeä kansainvälisen ja erityisesti pohjoismaisen yhteistyön muoto yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoille ovat NESS-konferenssit (Nordic Environmental Social Science). NESS sai alkunsa 1990-luvun alkupuolella, kun eri tahoilla heräsi kiinnostus yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja tunnistettiin kansainvälisen yhteistyön tarve. NESS-yhteistyö käynnistyi Oslon poliittikan tutkimuksen konferenssissa pidetyssä työpajassa 1993. Ensimmäinen varsinaisen NESS-konferenssi järjestettiin kaksi vuotta myöhemmin Göteborgissa. Suomessa NESS on järjestetty kolme kertaa: 2003 Turussa, 2017 Tampereella ja 2024 jälleen Turussa, Åbo Akademin toimesta. Lisäksi vuonna 2009 Suomen ympäristökeskus järjesti konferenssin Lontoossa yhteistyössä UCL Environment Institutin kanssa.

NESS on oiva osoitus tutkimusyhteisön itseorganisoinnista: konferenssien taustalla ei ole muodollista organisaatiota vaan järjestelyvastuu

YHYS-kollokvio 2023 järjestettiin Itä-Suomen yliopistossa.

Tampereella 2017 järjestetyn NESS-konferenssin yhteyteen kuratoitiin Subzero-hankkeen näyttely "Visualizing environmental change". Kuva: Minna Santaoja.

kiertää eri maissa ja yliopistoissa. Koronapandemian aiheuttamaa katkosta lukuun ottamatta NESS-konferenssi on kokoontunut säännöllisesti joka toinen vuosi vuodesta 1993 lähtien. NESS-konferenssien historiaa on kerätty YHYSin verkkosivuille.² Tässä teoksessa yksi NESS-yhteistyön kantavista voimista, professori emerita Katarina Eckerberg Uumajan yliopistosta kirjoittaa pohjoismaisen yhteistyön merkityksestä. Hän nostaa samalla esille YHYS-seuran ainutlaatuisuuden pohjoismaisessa kontekstissa.

2 <https://www.yhys.net/toiminta/ness-konferenssi>

YHYS-kollokviot 1995–2024

VUOSI	PAIKKA	TEEMA	KUTSUTUT PUHUJAT
1995	Tampere	Environment & Society	Matthias Finger, John O'Neill, Francois Ost, Göran Sundqvist
1996	Tampere	Global Environmental Problems and Contemporary Society	Gert Spaargaren, Steven Yearley
1997	Turku	Natural Resources and Social Institutions: Cultural Management of Biodiversity	Monica Hammer, Susan H. Hanna, Ann-Mari Jansson, Timothy Swanson
1998	Tampere	Society and the Environment. Environment Policy Implications of Large Infrastructure Projects	Walter Vermeulen, Thomas Hughes, Dieter Rucht
1999	Helsinki	Society and the Environment: From Routine to Risk	Jacqueline Kramer, Avner de-Shalit, David Rapport, Gene Rochlin
2000	Tampere	Society and the Environment: Environmental Social Science Status and Perspectives	Andrew Dobson, Riley Dunlap, Andrew Jamison, Timothy Luke, Knut Sørensen, Brian Wynne
2001	Turku	Society and the Environment. Knowledge – Environment – Information	Sonja Boehmer-Christiansen, Luigi Pellizzoni
2002	Jyväskylä	Globalization, Governance and Conflicts	James M. Jasper, Roger Keil, Steven Yearley
2003	Tampere	The Problem-Oriented Nature of Environmental Social Science: Integrating Knowledge with Practices	Stewart Lockie, Phil Macnaghten
2004	Helsinki	Governing the Environment: From Everyday Life to Organizational Practices	Duncan Liefierink, Elizabeth Shove, Gert Spaargaren
2005	Turku	Issues in Green Democracy	Karin Bäckstrand, Tim Hayward
2006	Tampere	Case Study as a Methodological Perspective in Environmental Social Science	David Demeritt, James Throgmorton, Frank Fischer
2007	Jyväskylä	Energy and Environment – Competing Powers?	Joyeeta Gupta, Frede Hvelplund, Michael Redclift
2008	Joensuu	Challenges of European environmental policy: from environmental integration to global responsibility and better regulation	Andrew Jordan, Ludwig Krämer, Susan Baker
2009	Helsinki	Environmental governance of natural resources, the economy, and consumption	Marina Fischer-Kowalski, Arild Vatn, Inge Røpke
2010	Tampere	Science – Policy – the Environment: Interpretative Policy Analysis in Environmental Social Science	Silvio Funtovicz, Susan Owens, Dvora Yanow
2011	Joensuu	Social Pathways Of Environmental Change: Vulnerability, Tradeoffs And Livelihoods	Kevin Hanna, Marie Appelstrand, Terry Marsden
2012	Turku	Environmental Justice and New Metaphors	Gert Goeminne, Brendon Larson, Kerri Woods, Janne Hukkinen, Karoliina Lummaa
2013	Jyväskylä	Green Consumerism – Exploring Dilemmas of Sustainable Consumption	Yrjö Haila, Bente Halkier, Peter Oosterveer
2014	Helsinki	Practising environmental social science: 20 years of contested methodologies	Aidan While, Stephanie Lavau, Matthew Cashmore
2015	Tampere	Creating experiment-driven environmental policy	James Evans, Vanesa Castan Broto
2016	Joensuu	Public or private sustainability?	Karin Bäckstrand, Harro van Asselt, Helga Püzl
2017	Turku	Environmental Politics, Economy and Knowledge	Elisa Morgera & Louisa Parks, Karin Edvardsson Björnberg, Jouni Paavola, Juha Hiedanpää
2018	Rovaniemi	Naturecultures	Philip Vannini, Laura Watts, Rauna Kuokkanen, Päivö Kinnunen
2019	Jyväskylä	Wisdom in crisis	Nicole Klenk, Tero Mustonen, Rolf Lidskog, Taru Peltola
2020	LUT University, etänä	Measuring and valuing sustainability	David P. Carter, Stephen Morse, Anna Kuokkanen, Christopher Preston
2021	Aalto University	Sustainable welfare: States and capabilities of transformation	Shane Epting, Julia Steinberger, Susan Chomba, Lauri Rapeli
2022	Tampere	Messy sustainability: Uncertainties in policy implementation	Jens Lachmund, Stephanie Lavau, David Laws, Sina Leipold
2023	Joensuu	Polycrisis – eco-social linkages, responses and reconstruction	Ulrich Brand, Patience Mususa, Ville Lähde
2024	Lappeenranta	The Anthropocene: Action and agency for preventing collapse	Steffen Böhm, Katriina Soini

Seuran vakiintuneeseen vuosiohjelmaan kuului jonkin aikaa myös yhdessä toisen tieteellisen seuran kanssa järjestetty kevätseminaari. Esimerkiksi vuonna 2007 järjestettiin silloisen Suomen Naistutkimuksen Seuran (nyk. Sukupuolentutkimuksen seura) kanssa keskustelutilaisuus otsikolla ”Ympäristöpolitiikan naiset – Sukupuolet syynissä”. Johanna Kohl ja Minna Kaljonen kirjoittivat YHYS-tiedotuslehdessä, kuinka ”seminaarin kuluessa nais- ja ympäristötutkimuksen välillä löytyi useita yhteisiä rajapintoja ja teoreettisia perustoja”. Viiden kerran toistaiseksi viimeisen kerran kevätseminaari järjestettiin Pyöräilykuntien verkosto ry:n kanssa 2008 aiheena ”Pyöräilyä liikenteessä ja mielenmaisemissa”. Historiaan on jäänyt myös YHYS-tiedotuslehti seuran viestinnän siirtyttyä verkkosivuille ja yt-ymp -sähköpostilistalle. Viimeinen tiedotuslehti ilmestyi Tapio Litmasen ja Teea Kortetmäen toimittamana joulun alla 2013. Yt-ymp-listalla on nelisensataa tilaajaa, eli lista tavoittaa tieteellisen seuran jäsenistöä laajemman joukon. Listalla tiedotetaan muun muassa konferensseista, julkaisuista ja väitöksistä. Viime vuosina seura on viestinyt tapahtumistaan myös X:ssä (ent. Twitter) ja tuoreimpana seuralle on perustettu LinkedIn-profiili tiedeviestinnästä innostuneen Corinna Casin toimesta.

Seuran alkuvuosina haaveiltiin myös yhteispohjoismaisen julkaisun perustamisesta, mutta pienelle seuralle kynnyks oli korkea.

Tiedejulkaiseminen on monen tieteellisen seuran toiminnan ytimessä. Vuosien varrella myös YHYSin kokouksissa on pohdittu, olisiko seuralle tarpeen olla oma tieteellinen julkaisu. Seuran alkuvuosina haaveiltiin myös yhteispohjoismaisen julkaisun perustamisesta, mutta pienelle seuralle kynnyks oli korkea ja olemassa olevat julkaisukanavat saivat kelvata. Alan tutkijoille kotimaisia vertaisarvioituja julkaisukanavia ovat olleet muun muassa *Alue ja Ympäristö*, *Kulttuurintutkimus*, *niin & näin*, *Sosiaalipolitiikka*, *Sosiologia*, *Terra*, *Tiede ja Edistys*,

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura julkaisee yhdessä Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran ja Suomen Maantieteellisen Seuran kanssa Versus-verkkolehteä, joka pyrkii rakentamaan uudenlaista moniäänistä tiedekeskustelua. Kuvassa toimituskunta kokoontuu ensimmäistä kertaa.

ja *Trace – Jälki*. Vuonna 2018 YHYS ryhtyi yhdessä Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran sekä Suomen Maantieteellisen Seuran kanssa julkaisemaan Versus-verkkolehteä.³ Sen tarkoituksena on alue- ja maantieteen sekä yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen yleistajuistaminen. Versus käynnistyi Alue ja Ympäristö -lehden palstana, ja se muuttui Kirsi Pauliina Kallion masinoimassa Julkea!-hankkeessa omaksi verkkojulkaisuksi. Versus on nykyisin monipuolinen alusta, joka tarjoaa Kriittisen tilan tutkimusperustaisille puheenvuoroille, Tiededebatti-palstan tutkimukseen nojaavalle keskustelulle, sekä Gradusta asiaa -palstan opinnäytteiden tulosten esiin nostamiseksi.

Tärkeäksi kotimaiseksi julkaisukanavaksi seuran jäsenille on muodostunut Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran pitkään julkaisema vertaisarvioitu *Alue ja Ympäristö* -lehti⁴. Useat lehden päätoimittajat ovat tulleet YHYSin riveistä. Lehti on ilmestynyt säännöllisesti vuodesta 1971 alkaen, ensimmäiset 20 vuotta *Aluesuunnittelu*-nimisenä. Avoimesti verkossa ilmestyvä lehti sai vuonna 2022 Suomen tiedekustantajien liiton myöntämän Vuoden tiedelehti -palkinnon. Pienenä tieteellisenä seuranä AYS:n resurssit tiedelehden kustantamiseen ja kehittämiseen ovat olleet rajalliset, ja niinpä YHYSin piirissä käyty keskustelu tiedejulkaisusta johti siihen, että

3 <https://www.versuslehti.fi>

4 <https://aluejaymparisto.journal.fi>

vuoden 2024 alusta AYS ja YHYS julkaisevat lehteä yhdessä. Julkaisuyhteistyön toivotaan tuovan leveämmät hartiat lehden tekemiseen. Niukkojen resurssien tilanteessa on käyty keskusteluja myös tieteellisten seurojen yhdistämisestä.

YHYS-seuralla on vuonna 2024 noin 230 jäsentä, joiden piirissä on kiinnostusta myös seuran toimintaan. Johtokunta on muodostettu vuosittain kivutomasti. Tätä on helpottanut perinne, jossa johtokunnassa on mukana sekä nuoria että jo asemansa vakiinnuttaneita tutkijoita. Seuran puheenjohtajat ovat Yrjö Hailasta lähtien olleet professoreita, mikä on pitänyt kokeneita tutkijoita mukana. Hailan pitkän rupeaman jälkeen puheenjohtajakauden pituudeksi on vakiintunut kolme vuotta. Toinen osallistumiseen innostava käytäntö on alueellinen kattavuus eri yliopistoista. Johtokunta ei ole jäänyt odottelemaan mahdollisten vapaaehtoisten ilmoittautumista vaan ottanut reippaasti yhteyttä tuntemiinsa tutkijoihin. Vastaanotto on ollut positiivinen – vapaaehtoisia kyllä löytyy yhä, kun vähän tuupitaan. Tieteelliseen seuratoimintaan kohdistuu kuitenkin monenlaisia muutospaineita, joita Minna Santaoja pohtii seuratoiminnan tulevaisuuskuvia hahmottelevassa kirjoituksessaan.

YHYS-TOIMINNAN LAAJENEMINEN YLIOPISTOISSA

1990-luvun alussa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ala kehittyi monissa yliopistoissamme samantahtisesti, mutta paikallisin painotuksin, kussakin yliopistossa vaikuttaneiden tutkijoiden kiinnostusten mukaan. Alan opiskelu oli aluksi kirjakettien lukemista ja muutamia hajakursseja, sitten lisääntyvästi luentoja ja seminaareja. Haila kuvaa muistelmatekstissään ympäristöpolitiikan opetuksen kehittämistä ”läpi rämpimisenä”. Hän kertoo havainneensa nopeasti, että professuuri on palveluammatti. Sama viesti välittyy Massan kirjoituksesta: professorien aika kului peruskurssien luentojen valmistelussa, graduseminaareissa ja lukuisten pro gradu -tutkielmien ohjaamisessa, sekä tutkimusrahoituksen hankkimisessa nuorille tutkijoille ja tutkimusryhmille. Toisaalta Haila kuvaa myös peruskurssin kauneutta yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen alan perusteiden kokoamisessa, ja kuinka opetus-, tutkimus- ja kirjoitustyö ruokkivat toisiaan.

Alan käynnistämisessä Suomessa sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan laitoksilla (Helsinki, Joensuu),

Kansallisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirteenä on ollut laaja yhteistyöhakuisuus ja liikkuvuus esimerkiksi sosiaali- ja politiikkatieteiden välillä.

aluetieteen laitoksella (Tampere) ja sosiologian laitoksilla (Turku, Jyväskylä ja Oulu) oli merkittävä rooli. Vähitellen muodostuneet ympäristöpolitiikan oppiaineet ovat olleet sosiaali- ja politiikkatieteiden hybridejä ja ympäristösosiologian ohella seuran institutionaalisia ankkureita yliopistoissa. Merkille pantavaa on politiikan tutkimuksen laitoksien puuttuminen alan varhaisvaiheen kehityksestä. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan laitokset ovat sosiologian ja politiikan tutkimuksen välimaastoon sijoittuvia soveltavia opinahjoja, mikä saattoi ehkäistä monissa maissa tapahtuneen vahvan jaon ympäristösosiologiaan ja ympäristöpolitiologiaan. Ympäristöpolitiikan tutkimus on kohdistunut enemmän ympäristökysymysten politisoitumiseen, toimintapolitiikkoihin ja hallinnan monitasoisin ja -toimijaisiin käytäntöihin, pikemmin kuin ilmipoliittisiin toimijoihin, arvoihin ja rakenteisiin kuten puoluepolitiikkaan. Tampereella on ollut vahva kytkentä alue- ja hallintotieteen sekä sosiaalipolitiikan välillä. Mainitut laitokset muodostivat 1990-luvun puolivälistä saakka myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen syyskollokvioiden järjestämispohjan.

Niin Jyväskylän kuin Lapin yliopiston sosiologiassa on ollut tiiviit yhteydet politiikan tutkimukseen, mikä on osaltaan synnyttänyt laaja-alaisuutta ja rajanylityksiä. Vuonna 2020 YHYS-kollokvion järjestelyvastuun otti uutena tahona LUT-yliopisto, mutta koronapandemian vuoksi kollokvio jouduttiin pitämään etäyhteyksin. LUT on viime vuosina laajentunut tekniikan ja talouden alalta yhteiskuntatieteiden ja erityisesti ympäristökysymysten suuntaan. LUT otti vuonna 2024 uudelleen kopin konferenssin järjestämisestä. Seuraavana aluevaltauksena kollokvio järjestetään ensimmäisen keran Oulun yliopistossa 2025. Ympäristösosiologian lisäksi Oulussa tehdään monipuolista kulttuuris-

ta ja yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta muun muassa ympäristöhistoriassa, antropologiassa ja monilajisessa tutkimuksessa. Kollokviota ei tois- taiseksi ole järjestetty myöskään Åbo Akademin toi- mesta, tosin he vastasivat pohjoismaisen NESS-kon- ferenssin järjestämisestä Turussa 2024.

Pekka Jokinen kirjoittaa luvussaan, kuinka kansalli- sesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirteenä on ollut laaja yhteistyöhakuisuus ja liik- kuvuus esimerkiksi sosiaali- ja politiikkatieteiden välillä. Tämän vuoksi voi olla hankalaa ja kenties tarpeetonakin määritellä tiettyä tutkimusta tiu- kasti ympäristösosiologiaksi tai ympäristöpolitiik- kaksi. Jokinen näkee tämän kaltaisen, suomalaiselle yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle tunnusomaisen tiukkoja disiplinaarajoja kaihtavan ”epäpuhtauden” varauksettoman positiivisena. Ti- lannetta havainnollistaa se, että vakituissa virois- saan aloittaneet ensimmäisen polven ympäristö- politiikan professorit niin Helsingissä, Tampereella kuin Joensuussakin tulivat muilta kuin politiikan tutkimuksen kentiltä. Nämä Suomen ominaispiir- teet ovat luoneet hedelmällisen mahdollisuuden kehittää laajasti ymmärrettyä yhteiskuntatieteel- lisen ympäristötutkimuksen kenttää. Instituutio- naalinen yliopistopohja ei ole siis estänyt sitä, että YHYS-seurassa on toiminut tutkijoita monilta eri tieteenaloilta. Tämä monialaisuus on kestävyys- tieteiden ja kestävyysmurroksen tutkimuksen myö- tä viime vuosien aikana vain laajentunut.

Toisaalta monialaisuus leviää laajasti yli YHYS- kentän, mikä synnyttää aivan uudenlaisia verkostoja ja tapahtumia. Tästä esimerkkinä ovat Helsingissä vuosittain järjestettävät kestävyystieteen päivät (Sustainability Science Days). Vastaavasti Itä-Suomen yliopistossa on järjestetty vuodesta 2021 lähtien monitieteellinen *International Conference for Sustainable Resource Society*, joka kokoaa monialaisesti eri luonnonvaroihin (vesi, metsät, kaivokset, energia) liittyviä kestävyystutkijoita.

Yliopistopolitiikka on kannustanut yliopistoja pro- filoitumaan ja organisaatiomuutoksissa tutkimus- ryhmiä on järjestelty ja nimetty uudelleen. Vaik- ka yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalla tehdään kaikissa yliopistoissa monimuotois- ta tutkimusta, joitain paikallisesti rakentuneita ja myös määrätietoisesti rakennettuja vahvuusaluei-

ta on nimettävissä. Tampereen yliopistossa tehtävä alan tutkimus on painottunut ympäristöpolitiikan ja -hallinnan tutkimukseen, luontopolitiikan tut- kimukseen sekä kaupunkitutkimukseen. Ympä- ristöpolitiikan ja -hallinnan tutkimuskohteet ovat vaihdelleet ilmasto-, biodiversiteetti- tai luonnon- varapolitiikasta arjen ympäristöpolitiikan ja kulu- tuksen kysymyksiin. Nousevana tutkimusalueena Tampereella on kiertotalouden tutkimus. Jyväsk- ylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä ympä- ristötutkimuksessa on viime aikoina tarkasteltu ekohyvintivaltiota ja kehitetty ekososiaalista näkökulmaa sosiaalityöhön. Yliopistossa on myös pitkät energiamurroksen tutkimuksen perinteet. Ympäristöosiologinen tutkimus on kohdentunut muun muassa ruokaan ja arkielämän kestävyYTEEN. Monitieteistä ympäristötutkimusta kokoamaan syntyi Jyväskylässä JYU.Wisdom-resurssiviisaus- yhteisö.

Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut lähtökohtaisesti moni- tieteistä. Alan tutkimuksen ja opetuksen kehittä- misessä mukana ovat olleet ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, yhteiskuntamaantiede, kasvatustie- de, ympäristöestetiikka, historia sekä metsä- politiikka ja -ekonomia. Alan yhteistyötä on ke- hitetty hyvin tietoisesti ja organisoidusti. Vuosina 2007–2010 Rauno Sairinen palkattiin yhteiskunta- tieteellisen ympäristötutkimuksen professorina koordinoimaan yhteiskuntatieteellistä ympäristö- tutkimusta *Metsä, ympäristö ja yhteiskunta (MYY)* -osaa- miskeskittymän alle (silloin vielä Joensuun yliopis- to). Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut tästä lähtien mukana Itä-Suomen yliopiston strategisissa vahvuusaloissa erilaisina verkosto- organisaatioina, minkä kautta alalle on saatu resurs- seja. Ala onkin kasvanut Itä-Suomessa voimakkaasti ympäristöpolitiikan ja -oikeuden professorien mää- rässä mitattuna. Ympäristöpolitiikalla on myös oma suomenkielinen maisteriohjelma sekä kansainväli- nen maisteriohjelma yhdessä ympäristöoikeuden kanssa. Yliopiston vahvoja tutkimusalueita ovat olleet kestävä luonnonvarahallinnan ja ympäris- tökonfliktien tutkimus, metsäsosiologia, kaivostut- kimus, eläintutkimus sekä ympäristökysymykset kehitystutkimuksessa. Näiden rinnalla ympäristö- oikeuden tutkimus on laajentunut ilmasto- ja ener- giaoikeuden ja -politiikan tutkimukseen.

Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan pro-

fessuuri on kolmen tiedekunnan yhteinen ja vastaa ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden maisteriohjelmasta. Helsingissä tehtävä ympäristöpolitiikan tutkimus toimii lähellä tieteen ja teknologian tutkimusta. Yliopistossa on myös humanistisen tiedekunnan Venäjän ympäristöpolitiikan professuuri, bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kaupunkiympäristöpolitiikan professuuri ja valtiotieteellisen tiedekunnan kestävän kulutuksen professuuri. Alan teemoja on löydettävissä yliopistossa tehtävästä tutkimuksesta tätäkin laajemmin,

Monitieteisenä tutkimusalana yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ei ole yhtä selvärajaisia, vakiintunutta lähestymistapaa tai käsitteiden työkalupakkia.

mistä esimerkkinä muun muassa maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa toimiva tutkimusryhmä ”Kestävän talouden prosessitutkimus”, jota johtaa kestävän yrittäjyyden yliopistonlehtori. Helsingin yliopisto on perustanut myös Kestävyystieteen instituutin, jonka resurssit tosin ovat niukat, kuten Janne Hukkinen tekstissään kirjoittaa.

Åbo Akademiassa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus käynnistyi 1980- ja 1990-lukujen taitteessa valtio-opin ja hallintotieteiden pohjalta. Ruotsin kielen kautta yhteistyö on suuntautunut luontevasti länsinaapuriin. Yhteistyötä ympäristötutkimuksessa ja -opetuksessa on tehty myös Baltian maiden suuntaan osana Baltic University -ohjelmaa. Ann-Sofie Hermanson ja kumppanit kirjoittavat, kuinka Suomen EU-jäsenyyden myötä avautuneet eurooppalaiset rahoituskanavat mahdollistivat entistä suurempia hankkeita, kansainvälistä yhteistyötä ja teoriakehitystä. Viime vuosina Åbo Akademiassa on vahvistunut monitieteinen Itämeren tutkimus ja tämä profilaatio mahdollisti uuden ympäristöpolitiikan professuurin, jota hoitaa Nina Tynkkynen.

Samaan tapaan kuin Åbo Akademin tutkimuksessa on vahva alueellinen fokus, myös Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kohdentuu arktiseen alueeseen ja pohjoiisiin kysymyksiin, ja niiden kautta ympäristöulottuvuus on

tutkimuksessa kattavasti läsnä. Jarno Valkonen kirjoittaa kuinka Lapista on tullut eräänlainen globaalin ympäristömuutoksen laboratorio, eikä pelkääntään positiivisessa mielessä. Tärkeä kokoava rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoille ja opiskelijoille on ollut ympäristöopintojen sivuainekokonaisuus, jonka pohjalta kehittyi Lapin ja Oulun yliopistojen yhteinen Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen opintokokonaisuus. Lapin yliopistossa tehtävän yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvoja teemoja ovat matkailun tutkimus ja kaivostutkimus. Viime vuosina yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa on vahvistunut Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus -tutkimusryhmä. Myös saamen- ja alkuperäiskansatutkimuksessa on paljon yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alle osuvaa työtä, mistä syntyy uutta ja arvokasta teorianmuodostusta.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen perusteita ja metodologisia ohjenuoria on esitelty vuosien varrella monissa oppikirjoissa. Ympäristökysymys-kirjan jälkeen Hailan ja Jokisen toimittama *Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö, kenen politiikka?* (2001) oli tärkeä yleinen oppikirja vuosiksi eteenpäin. Ympäristösosiologiaan saatiin perusoppikirjaksi vuonna 2010 Jarno Valkosen toimittama *Ympäristösosiologia* (uudistettu painos 2016), filosofiaan Markku Oksasen *Ympäristöetiikan perusteet* vuonna 2012 ja ympäristöhistoriaan Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan (toim. Ruuskanen ym. 2021). Erikseen kannattaa mainita Ilmo Massan laaja toimitustyö eri kumppaneiden kanssa alan teemoja kokoaviksi kirjoiksi: *Riski-yhteiskunnan talous* (1995), *Arkielämän ympäristöpolitiikka* (2006), *Vihreä teoria* (2009) ja *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (2014). Muita tärkeitä alakohtaisia teoksia ovat olleet muun muassa *Tapaustutkimuksen taito* (toim. Laine ym. 2007), *Hyödyllinen luonto – Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana* (toim. Hiedanpää ym. 2010), *Eläimet yhteiskunnassa* (toim. Aaltola & Keto 2015), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (toim. Mononen & Suopajarvi (2016) ja *Tiedeneuvo – ihmistieteen näkökulmia luonnonvarapolitiikan muotoiluun* (toim. Hiedanpää 2021).

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAVAT

”Empiriaa meillä jo aika paljon on, mutta omaa teoriaa vähemmän.” Näin kirjoitti yhteiskuntapolitiikan professori emerita Marja Järvelä jäähyväisluennossaan vuonna 2014. Monitieteisenä tutkimusalana yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ei ole yhtä selvärajaista, vakiintunutta lähestymistapaa tai käsitteiden työkalupakia. Monialaisella tutkimuksella ei ole myöskään tiettyä teoriaperinnettä, vaan tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi tutkijat kokoavat monenlaisia aineksia eri suunnista ja tieteistä. Tässä kirjassa Haila kirjoittaa ympäristöpolitiikan olevan elävää: ongelmien luonne muuttuu koko ajan, ja myös teoreettiset näkemykset ympäristöongelmien taustalla olevista yhteiskunnallisista prosesseista muuttuvat omaa rytmäänsä noudattaen. Näin täytyy myös lähestymistapojen tehdä. Ajatus voi toki olla vaikkapa väitöskirjaansa valmistelevalle nuorelle tutkijalle haastava, mutta toisaalta avaava ja rohkaiseva: kullekin tutkimukselle ei ole jossain valmiina odotamassa ”sitä oikeaa” tapaa tehdä tutkimusta. Tutkimuskohdetta voi lähestyä myös omavalintaisesti perustellen, teoreettisista virtauksista suuremmin välittämättä. Tutkijankoulutuksen keskeisenä tehtävänä on, kuten Haila kirjoittaa, rakentaa ymmärrystä siitä, millä tavalla selkeämpää aihepiiriin ymmärrystä voi kehittää ja tutkimuksellisia ratkaisuja etsiä.

Mualla kehitetyt teoriat eivät välttämättä sellaisenaan istu Suomen kontekstiin.

Omasta taustastaan ja kiinnostuksistaan riippuen jokainen yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkija antaisi luultavasti hieman erilaisen vastauksen kysymykseen, mitkä ovat olleet omaan työhön keskeisimmin vaikuttaneet ajattelijat, teoriat ja teokset. Alan teoreettinen kirjallisuus oli 1990-luvulla vielä rajallista ja alan kehitystä leimasi tarttuminen vahvoihin muutosta ohjaaviin näkökulmiin kuten riskiyhteiskuntateoria, ekologisen modernisaation käsitteistö, sosiaalinen kestävyys tai sosiaalinen konstruktivismi. 2000-luvulla tutkimusalan teoriat ja käsitteistöt ovat moninaistu-

neet. Yrjö Haila kirjoittaa, kuinka eri maiden tutkimusperinteissä on eroja, jotka johtuvat pääosin eroista poliittisessa ajattelussa ja politiikan luonteessa eri maissa, minkä vuoksi muualla kehitetyt teoriat eivät välttämättä sellaisenaan istu Suomen kontekstiin. Myös jako teoreettiseen ja pragmaattiseen, tai kriittiseen, institutionaaliseen ja soveltavaan näkökulmaan luo merkittäviä eroja siihen, mitä teoriaa ja käsitteistöä kukin haluaa hyödyntää.

Kukin tutkija hyödyntää myös oman tieteenalansa yleistä käsitteistöä. Pekka Jokisen mukaan esimerkiksi ympäristösosiologian suhde sosiologian omaan teoriaperinteeseen on ollut aina jollakin tavalla hankala, mikä on rakentanut ympäristösosiologian etäisyyttä valtavirtasosiologiaan. Yhdysvaltalaiset Riley Dunlap ja William Catton rakensivat ympäristösosiologisen teoriansa nimenomaan sosiologian perinteisten teorioiden kritiikille, jonka mukaan sosiologian eri suuntauksia oli hallinnut ajatus ihmisen riippumattomuudesta luonnosta. Jokisen mukaan ympäristösosiologian vahvistuminen 1990-luvulla ei kuitenkaan palaudu muutama suureen tutkijanimeen tai johonkin tiettyyn koulukuntaan. Pikemminkin uutta tutkimussuuntausta on leimannut teoreettinen ja käsitteellinen heterogeenisuus, joka debatteineen on tuottanut tutkimukseen dynaamisuutta.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei ole siis yhden näkökulman tiedettä, vaan sen piirissä esitetään jatkuvasti monia erilaisia teoreettisia ja käytännöllisiä ehdotuksia ihmisen ja luonnon suhteiden järjestämiseksi kestävästi. Näkemuserot saattavat olla suuria. Jokinen kirjoittaa 1990-luvulla käydystä voimakkaasta tiededebatista eurooppalaisen ekologisen modernisaation teorian ja amerikkalaisen rakenteellisesta valtatutkimuksesta ammentaneen ”tuotannon oravanpyörän” teorian välillä. Teoriat esittivät hyvin erilaiset makrososiologiset näkökulmat siihen, miten ympäristöongelmat syntyvät ja miten niitä pitäisi ratkoa. Jokinen kirjoittaa, kuinka ekologisen modernisaation tutkijoiden näkemys yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ympäristöpolitiikan mahdollisuuksista oli optimistinen. Tuotannon oravanpyörän koulukunta piti sen sijaan tieteellis-teknologisen edistyksen hidastamista ympäristöpolitiikan ainoana mahdollisena kulkusuuntana ja esitti ekologisen modernisaation palvelevan lähinnä yritysten viherpesua. Tänä päivänä debatti on hajaantunut monille areenoille. Tut-

kimuksessa näkyvät monitieteisen kentän monet uudet ja vanhatkin käsitteistöt ja sanastot, kuten antroposeeni, kestävyysmurros, resilienssi, muutoksen kapasiteetit, ympäristöoikeudenmukaisuus, degrowth, yhteistoiminnallinen hallinta, kestävät luontokulttuurit, ekologinen refleksiivisyys jne. Toki tuotannon oravanpyörän tapaista kritiikkiä esitetään jalostettuna degrowth- ja kohtuustutkimuksen piirissä (ks. tässä teoksessa Nyfors ym. ja Ruuska ym.). Kysymykset teknologian pelastavasta voimasta ja markkinoiden tai globaalin kapitalismin oikeudenmukaisuudesta eivät ole tietenkään kadonneet mihinkään. Jo antiikin aikoina mieliä vaivanneet pohdinnat ihmisen hybridisestä ovat globaalin kaupallisuuden ja digitalisoitumisen aikakaudella relevantimpia kuin koskaan.

Uutta tutkimussuuntausta on leimannut teoreettinen ja käsitteellinen heterogeenisuus, joka debatteineen on tuottanut tutkimukseen dynaamisuutta.

Nämä käsitteellis-teoreettiset, jopa filosofiset, kiistat eivät rajaudu akatemian sisäisiin keskusteluihin, vaan valituilla lähestymistavoilla on merkittäviä vaikutuksia yhteiskuntaelämän järjestämiseen ja sen kestävyteen niin ajassa kuin paikassa. Eräs tällainen debatti on liittynyt juuri ekologisen modernisaation teoriaan. Massa kirjoittaa, kuinka julkinen hallinto oli Suomessa sitoutunut niin tiukasti kestävänsä kehityksen ajatuksiin, että ekomodernisaatio ei sopinut sen agendalle. Kestävä kehitys ajateltuna kolmena rinnakkaisena ulottuvuutena, toinen toistensa kanssa vaihdettavissa olevina pääomina, sopi kenties paremmin sektoreihin jakaantuneeseen hallintoon, kun taas ekomodernisaatio olisi vaatinut kokonaan uudenlaisen ajattelun ja sille perustuvan yhteiskuntapolitiikan luomista. Massa arvelee ettei ekomodernisaatio kiinnostanut ehkä myöskään siksi, että ajatus tuli hallinnon ulkopuolelta ja vieläpä marginaalisina pidetyiltä yhteiskuntatieteilijöiltä. Pariissa vuosikymmenessä tilanne on muuttunut. Nykyisin kestävyysmurros ja vihreä siirtymä ovat vahvasti valtioshallinnonkin työsarkaa. Ne edustavat hyvin samanlaista ajattelua kuin ekologinen modernisaatio aikanaan.

Nykyisin nämä erilaiset yhteiskuntatieteelliset lähestymistavat ovat saaneet sijaa myös Suomen ympäristökeskuksessa. Minna Kaljonen kertoo kirjoituksessaan, kuinka monet SYKEN tutkijat ovat laatineet yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan väitöskirjoja eri yliopistoissa ja tämä on mahdollistanut hedelmällisen vaihdannan hallinnon arkitodellisuuden ja teoreettisesti motivoituneen tutkimuksen välillä. Tämän kytköksen kautta alalle on avautunut myös suurempia reittejä yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

KEHÄLIIKKEESSÄ

Vaikka alan konkarit tuntuvat poikkeuksetta pitävän laaja-alaisuutta positiivisena ja tutkimuksen dynaamisuuden takeena, voi laaja monitieteisyys olla yksittäisen, etenkin nuoren tutkijan näkökulmasta myös päällekkäyvä. Mihin kiinnityn? Mistä aineksista kokoaan pätevä tutkimusteorian työleni? Tätä haaskelua kuvaa samastuttavasti Jarkko Levänen kirjoituksessaan. Haila puolestaan antaa osviittaa tutkimusteorian muodostamiseen ongelmaperusteisesti. Merkilläpantavaa on, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus sai alkunsa nuorten tutkijoiden toiminnasta, joista osa toimi samalla ympäristöaktivisteina. Ympäristötutkijalle avautuu tänäkin päivänä monenlaisia toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ja monet miettivät, voivatko toimia samaan aikaan monella kentällä ja jos, niin millä tavoin. Anna Mustonen ja Ari Lehtinen kuvaavat tekstissään mitä tapahtuu, kun tutkijat laittavat itsensä likoon paikallisissa ympäristökamppailuissa. Marja Järvelä pohti jäähyväisluennossaan, minkä roolin ilmastopolitiikka yhteiskuntapolitiikan tulevaisuussuuntautuneena alana jättää yhteiskuntatieteilijälle: ”Helposti otettava rooli on ehkä kirpun kokoinen, voi kritisoida purevasti toisten toimia. Mutta entäpä jos haluaa koordinaattoriksi ilmastopoliittisiin interventioihin? Siinä tapauksessa täytyy lukea Ulrich Beckin teoksia vielä uudestaan ja kenties luoda kokonaan uutta yhteiskuntatieteellistä teoriaa riskien ominaisuuksista ja hallinnasta.” Järvelän kommenttia kannattaa jatkaa eteenpäin. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tekijöillä on jo nyt paljon yhteiskunnallisia ja myös institutionaalisia rooleja (esimerkkinä ilmasto- ja luontopaneelit), ja ne tulevat vain lisääntymään yhteiskunnan muutostarpeiden voimistuessa. Toisaalta ala kouluttaa

asiantuntijoita sekä murroksen prosesseihin että monikriisisen maailman tarpeisiin. Tutkijat ja opettajat joutuvat miettimään entistä enemmän omaa rooliaan ja kykyään toimia murroksissa.

Kyky ajatella tulevaisuutta ja reflektoida jatkuvasti ja yhä nopeammin yhteiskunnan muutoksia tulee tärkeäksi. Tämän toimijaidentiteetin kriittinen pohtiminen lienee YHYS:in yksi keskeinen tulevaisuuden haaste.

Tutkijat ja opettajat joutuvat miettimään entistä enemmän omaa rooliaan ja kykyään toimia murroksissa.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityshistoria on sekä rohkaisevaa että lannistavaa luettavaa. Rohkaisevaa on se voima, jota 1960- ja 1980-lukujen ympäristöaktiiveilla ja -tutkijoilla oli ympäristökysymysten yhteiskunnallistamisen käynnistämässä. Rohkaisevaa on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vakiintuminen ja laajeneminen tunnustetuksi tutkimusalaksi, vaikkakin kehityksen hitaus on ollut turhauttavaa. Yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta on kasvanut vahva partneri luonnon- ja teknisten tieteiden rinnalle ja ala osallistuu monin tavoin kestävyysaasteiden monialaiseen tutkimukseen, on sitten kyse kierto- ja biotaloudesta, energiamurroksesta, kriittisistä metalleista tai luontokadon estämisestä. Tärkeä ympäristöajatteluun ja -politiikkaan vaikuttava seikka on voimistuva ympäristöaloitteiden vastustus, joka näyttää liittyvän anti-intellektuaalisiin, ehkä jopa autoritaarisiin poliittisiin tavoitteisiin, jotka ovat siirtyneet marginaaleista valtavirtaan. Vihreän agendan vastustus on yhteiskuntatieteellisille ympäristötutkijoille huolestuttavaa, mutta aihe alkaa saada akateemista huomiota myös Suomessa. Uudet tutkimusteemat, mukaan lukien ympäristövastaisuuden muodot, voivat toistaa vanhempia keskusteluja liittyen vapautteen ja sen rajoituksiin, oikeisto-vasemmistoluottavuuteen tai siitä irtautumiseen, vaihtoehtoihin elämäntapoihin ja niin edelleen. Tämän työn on edettävä akateemisten standardien mukaisesti, suhteessa vallitseviin olosuhteisiin ja välttämättä

toriattomuutta ja helppoja moraalisia arvostelmia.

Monien mielestä yleistä kestävyys-temaista tutkimusagenda sanelevat edelleen aivan liian voimakkaasti teknologiset, luonnontieteelliset ja taloudelliset lähtökohdat. Monikriisien ja kestävyysmurroksen maailmassa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen rooli on kuitenkin vahvistumassa, koska polttopisteeseen nousee selkeämmin haasteiden yhteiskunnallisuus, ilkeiden ratkaisujen problematiikka, globaalin kehityksen parempi ymmärtäminen ja hallinnan monimutkaisuus. Pelkästään hyviä ratkaisuja ei ole. Esimerkiksi kestävyysmurros ja ilmastotoimet aiheuttavat suurta huolta ja vastustusta yhteiskunnissa. Niiden ymmärtäminen ja sanallistaminen vaativat vahvaa yhteiskuntatiedettä. Samalla nousevat esiin näkökulmien voimakkaat erot. Esimerkiksi Toni Ruuskan ja kumppaneiden tekstissä perustellaan yhteiskuntatieteiden asemaa luonnontieteellisen tutkimuksen rinnalla antroposeenikeskustelussa ja peräänkuulutetaan samalla kriittistä irtiotoa kasvuhakuisesta taloudesta ja ihmiskeskeisestä tieteestä. Ilona Mettiäisen kirjoitus puolestaan argumentoi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen puolesta luonnontieteen ja teknologian rinnalla ilmastonkorjausmenetelmiä kehitettäväksi. Ottaen huomioon, kuinka politiikan ja tieteen universalismia kyseenalaistetaan ja se antaa tilaa moniarvoisuudelle, tällaiset erot osoittautuvat todennäköisemmin vahvuuksiksi kuin heikkouksiksi.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus näyttää siinä määrin vakiintuneelta, että sen ei tarvitse vakuutella omaa tieteenalaperusteisuuttaan. Institutionaalista asemaa ei kuitenkaan voi ottaa itsestäänselvyytenä. Vaikka yliopistot mielellään nostavat kestävyiden strategioihinsa, esimerkiksi Helsingin yliopistossa tiedekuntien väliin sijoittuvan ympäristöpolitiikan professuurin tulevaisuus on vaakalaudalla, kuten Janne Hukkinen kirjoittaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tarve luonnontieteellisen tutkimuksen rinnalla on napakasti perusteltavissa Humen giljotiiniksi kutsutun periaatteen avulla: siitä miten asiat ovat, ei voi päätellä miten niiden pitäisi olla. Luonnontiede voi todeta ympäristön tilan heikkenemisen, mutta tästä tiedosta ei voida suoraan johtaa toimintapolitiikkaa. Demokratiassa sen on tapahduttava yhteiskunnallisen keskustelun, arvonmuodostuksen ja päätöksenteon kautta. Näiden

prosessien ymmärtämiseksi ja fasilitoimiseksi tarvitaan yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. 2020-luvun yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa luonnon- ja tekniset tieteet näyttävät useammin tärkeänä partnerina kuin kilpailijana, samalla kun posthumanistisesta ajattelusta ja teoretisoinneista ammentavat tutkijat liikkuvat sujuvasti myös humanistisen ympäristötutkimuksen kentillä (ks. Santaoja ja Nygren tässä teoksessa).

Keskustelu länsimaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen globaalista ymmärryksestä ja dekolonisaatiosta on muualla maailmassa ollut käynnissä jo pitkään, mutta se on rantautunut Suomeen hitaasti. Paine dekolonisaatiokeskusteluun tulee eri suunnista – ei vähiten opiskelijoiden taholta. Dekolonisaation on ajateltu koskevan lähinnä globaalia etelää tai korkeintaan niitä eurooppalaistaustaisia tahoja, jotka ovat rikastuneet siirtomaatavaroiksi muutettujen resurssien hyödyntämisestä jo viidensadan vuoden ajan. Suomi on kuitenkin globaalien talouden rakenteiden kautta osa kolonialistisia maailmantalouden käytäntöjä, joissa hyödyt ja haitat kohdistuvat epäoikeudenmukaisesti. Tekemistä riittää myös kotimaassa, onhan täälläkin luonnonvarojen käytöstä johtuvia alueellisia epätasaisuuksia ja alkuperäiskansojen hyvinvointiin vaikuttavaa historiaa. Saamentutkimus ja erityisesti lisääntyvä saamelainen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tekevät näkyväksi pohjoisiin luonnonvaroihin ja elämänmuotoihin liittyviä kolonialistisia rakenteita ja kutsuvat purkutalkoisiin. Saamentutkimuksessa on tarkasteltu kiinnostavasti esimerkiksi monilajista toimeentulotavalla, joka liittyy kasvavaan kansainväliseen posthumanistiseen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden tutkimukseen. Se pyrkii dekolonisoimaan monilajisia suhteita, painottaen samalla että monilajisella ajattelulla on viimeaikaista länsimaista teoretisointia huomattavasti pidemmät perinteet. Oulun ja Lapin yliopistojen vetovoimaisuuden taustalla on epäilemättä juuri niissä tehtävä monitieteinen ympäristötutkimus.

Vaikka tutkimustietoa on usean vuosikymmenen ajalta, ympäristöongelmiin on vain harvoin puututtu niiden vakavuuden vaatimalla nopeudella. Tutkimukselle tärkeää systemaattista skeptisyyttä voidaan (väärin)käyttää perusteena hidastelulle.

Ilmastonmuutos on vahvasti yhteiskunnallisessa keskustelussa, mutta toimet ovat edelleen riittämättömiä ja tulevaisuus aiheuttaa huolta. Ilmastonmuutos ei ole enää yksiselitteisesti teknitieteellisen asiantuntijakaartin määrittelemä, vaan monisyinen asia, jonka ymmärtämiseen ja kokemiseen sekä sen vaikutusten kanssa pärjäämiseen vaikuttaa aina myös kulttuuri. Tehokkaan ilmastopolitiikan kehittäminen on voinut vuosikymmeniä ja tulee viemään edelleen. Euroopan Unionin biodiversiteetti-strategiaan sisältyvä tavoite 30 prosentin osuuden suojelemiseksi kaikesta maa-alueesta esitettiin jo 50 vuotta sitten. Monet sellaiset tutkimusaiheet, jotka viime vuosina ovat nousseet esiin ikään kuin uusina ja kasvattaneet suosiotaan – esimerkkeinä kierto- ja kohtuutalous sekä degrowth-teoria – olivat ensimmäistä kertaa esillä jo 1960-luvulla, siis lähes puoli vuosisataa sitten. Keksimmekö pyörän yhä uudelleen, eteenpäin pääsemättä, vai emmekö ole oppineet mitään?

Vaikka tutkimustietoa on usean vuosikymmenen ajalta, ympäristöongelmiin on vain harvoin puututtu niiden vakavuuden vaatimalla nopeudella.

Kuten Ilmo Massa monen muun tavoin toteaa, kulttuurin muutos etenee hitaasti kompastellen poliittiseen valtaan ja hallintoon. Alan uudet kehityssuunnat innostavat kuitenkin varsinkin nuoria tutkijapolvia ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueella on väitellyt viime vuosikymmeninä kymmeniä tutkijoita. Ala on noussut yhteiskuntatieteiden valtasuuntausten joukkoon ja sitä arvostetaan myös yhtenä ympäristötieteen ja yhteiskuntatieteen osa-alueena. Timo Järvikoski mietti jo kymmenen vuotta sitten, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voisi aiempaa enemmän pohtia myös kansainvälisen talousjärjestelmän ja muiden valtajärjestelmien muuttamisen mahdollisuuksia, vaikka muutosten toteuttaminen vaatiikin kansalaisten toimintaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitystä voidaan kenties hahmottaa heuristisena spiraalina, jossa sa-

mojen kysymysten pariin palataan yhä uudelleen, mutta ei lähtöpisteeseen, vaan uusin teoreettisin ja menetelmällisin välinein varustautuneena, uudella ymmärryksellä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalla on suuri tarve kehittää menetelmiä ja tutkimuskäsitteitä pysyäkseen perässä globaaleissa ja teknologisissa muutoksissa. 1970-luvulta peräisin oleva slogan ”Think globally, act locally” on 2020-luvulla edelleen vähintään yhtä osuva. Antroposeenin aikana, planetaaristen rajojen ylittyessä elämme läpikotaisin globalisoituneessa maailmassa. Ilmastonmuutoksen kaltaiset eksistentiaaliset uhat eivät noudata hallinnollisia rajoja. Kuitenkin niin taustalla olevat päätökset ja päästölähteet kuin vaikutukset ja niistä kärsivät ihmiset ja muunlaiset ovat aina paikallisia. Hallitsevat narratiivit korostavat teknologisen muutoksen merkitystä ja nopeutta sekä sen mahdollisesti rajuja vaikutuksia yhteisölliseen – myös ei-inhimilliseen – elämään. Riippumatta siitä, miten kehitys todellisuudessa etenee, yhteiskuntia tällä hetkellä koettelevat lukuisat kriisit vaikuttavat epäilemättä osaamisalueisiin ja ammatillisiin yhteisöihin sekä jokaisen suhteeseen ympäristöasioihin. Olipa kyse geospaatialisesta tiedosta, alustataloudesta, sosiaalisesta mediasta, tekoälystä tai jostain vielä tuntemattomasta, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen on välttämättä kehitettävä menetelmiään voidakseen tarttua näihin muutoksiin.

LOPUKSI

Vaikka aikamme päällä on synkät varjot, tutkimusalamme tulevaisuus näyttää valoisalta. Janne Hukkisen sanoin ”yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa”. Tähän sitä ajavat yhteiskunnalliset muutokset. Yhteiskunta on kauttaaltaan ”ympäristöitynyt”. Ilmasto- ja luontokriisiin on herätty ja monet yhteiskunnat ottavat askeleita kohti kestävyysmurrosta. Aikakautemme ongelmien mittakaava ja vakavuus – eli nykyisin usein mainittu monikriisi – on tehnyt selväksi monitieteisen tutkimuksen ja tieteenalarajat ylittävän yhteistyön välttämättömyyden. Yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle on ilman muuta tulevaisuudessa suurta tarvetta sekä tieteenä että yhteiskunnallisen tehtävän osalta. Tieteellisesti ajatellen tarvitsemme parempaa ymmärrystä monimuotoi-

Vaikka aikamme päällä on synkät varjot, tutkimusalamme tulevaisuus näyttää valoisalta.

sista ja muuttuvista suhteista niiden asioiden välillä, jotka muodostavat yhteisen maailmamme ja tekevät siitä vieraanvaraisen elämälle; asioiden, joita voidaan kutsua yhteiskunnaksi, ympäristöksi, ihmisiksi ja luonnoksi, mutta joihin joissakin (post-humanistisissa) konteksteissa viitataan jo muilla tavoilla. Toisaalta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamiseen sekä ratkaisujen valmisteluun ja päätöksentekoon tarvitaan tutkimuksen tarjoamaa tietoa ja ymmärrystä. Myös opetus eli osajien koulutus on tärkeää ja ala myös kiinnostaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan opinnot ovat suosituimpien joukossa monissa yliopistoissa.

Tämän kokoelman tekstit piirtävät kuvaa yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta Suomessa yli kolmelta vuosikymmeneltä. Piirtyvä kuva on värikäs ja moniulotteinen – alan tutkimus ja opetus on kehittynyt erilaisten tapahtumaketjujen seurauksena eri yliopistoissa, osana erilaisia institutionaalisia rakenteita. Seuran ja alan kehitykseen ovat keskeisesti vaikuttaneet yksittäiset henkilöt, sinnikkäät tienraivaajat, ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus raivaa edelleen tilaa itselleen vakiintuneiden akateemisten arvojen, käytäntöjen ja instituutioiden leikkauskohdissa. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on läpikotaisin monitieteinen tutkimusala ja lähestymistapa, joka tunnustetaan niin Suomen akatemian tutkimuslaluokituksessa kuin myös kansainvälisestikin merkittävänä kenttänä. Se ei kuitenkaan ole oma oppiala, vaan monien tieteenalojen koelma. Metaforana yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on sateenvarjo, jonka alle mahtuu monia ympäristö-alkuisia tutkimusaloja sekä tutkimuskohteesta ja -ongelmasta riippuen muilla lähitieteenaloilla tehtävää tutkimusta. Yhteisessä suojassa kasvavana joukkona voimistumme, iloitsemme ja työstämme jänniä uusia avauksia.

LÄHTEET

- AALTOLA, E. & KETO, S. (TOIM.)** (2015)
Eläimet yhteiskunnassa. Into
Kustannus, Helsinki.
- HAILA, Y. & JOKINEN, P. (TOIM.)** (2001)
Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö,
kenen politiikka. Vastapaino, Tampere.
- HIEDANPÄÄ, J. (TOIM.)** (2021) Tiedeneuvo
– ihmistieteen näkökulmia
luonnonvarapolitiikan muotoiluun.
Vastapaino, Tampere.
- HIEDANPÄÄ, J., SUVANTOLA, L. & NASKALI
A. (TOIM.)** (2010) Hyödyllinen luonto
– Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme
perustana. Vastapaino, Tampere.
- LAINEN, M., BAMBERG, J. & JOKINEN, P.
(TOIM.)** (2007) Tapaustutkimuksen
taito. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (TOIM.)** (2009) Vihreä teoria.
Ympäristö yhteiskuntateorioissa.
Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (TOIM.)** (2014) Polkuja
yhteiskuntatieteelliseen
ympäristötutkimukseen. Gaudeamus,
Helsinki.
- MASSA, I. & AHONEN, S. (TOIM.)** (2006)
Arkielämän ympäristöpolitiikka.
Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & RAHKONEN, O. (TOIM.)** (1995)
Riskiyhteiskunnan talous. Gaudeamus,
Helsinki.
- MASSA, I. & SAIRINEN, R. (TOIM.)** (1991)
Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste
yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki.
- MONONEN, T. & SUOPAJÄRVI, L.
(TOIM.)** (2016) Kaivos suomalaisessa
yhteiskunnassa. Lapland University
Press, Rovaniemi.
- NURMELA, J., PALDANIUS, J., SAIRINEN,
R. & TANSKANEN, E. (1989)**
Yhteiskuntatieteet ja tulevaisuus-
tutkimus energiatutkimuksessa.
Selvitys tutkimuksen osa-alueista
ja tutkimustarpeista. Kauppa- ja
teollisuusministeriö, Energiaosasto,
Sarja D:164. Helsinki.
- OKSANEN, M. (2012)** Ympäristöetiikan
perusteet. Luonne, historia ja käsitteet.
Gaudeamus, Helsinki.
- RUUSKANEN, E., SCHÖNACH, P. &
VÄYRYNEN, K. (TOIM.)** (2021) Suomen
ympäristöhistoria 1700-luvulta
nykyaikaan. Vastapaino, Tampere.
- VALKONEN, J. (TOIM.)** (2010)
Ympäristösosiologia. Sanoma Press.